

სსიპ ლევან სამხარაულის სახელობის
სასამართლო ექსპერტიზის ეროვნული ბიუროს უფროსს
მამუკა ჯანგულაშვილს

ზოგადი წინადადება დისკრიმინაციის თავიდან აცილებისა და მის წინააღმდეგ ბრძოლის საკითხებზე

*შემუშავებულია „საქართველოს სახალხო დამცველის შესახებ“ ორგანული კანონის მე-14¹
მუხლის მე-2 პუნქტის „გ“ ქვეპუნქტის და „დისკრიმინაციის ყველა ფორმის აღმოფხვრის
შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-6 მუხლის მე-2 პუნქტის „გ“ ქვეპუნქტის შესაბამისად.*

1. ფაქტობრივი გარემოებები

2021 წლის წლის 29 ოქტომბერს საქართველოს სახალხო დამცველს განცხადებით მომართა გ. გ.-მ და მოითხოვა სსიპ ლევან სამხარაულის სახელობის სასამართლო ექსპერტიზის ეროვნული ბიუროს მხრიდან, შეზღუდული შესაძლებლობის ნიშნით, დისკრიმინაციული მოპყრობის საკითხის შესწავლა.

გ. გ წარმოადგენს ეტლით მოსარგებლე პირს. 2021 წლის 30 სექტემბერს ცნობის აღების მიზნით, იგი ეწვია სსიპ ლევან სამხარაულის სახელობის სასამართლო ექსპერტიზის ეროვნული ბიუროს გურჯაანის ფილიალს, თუმცა ვერ შეძლო შენობაში შეღწევა, რამდენადაც სსიპ ლევან სამხარაულის სახელობის სასამართლო ექსპერტიზის ეროვნული ბიუროს გურჯაანის ფილიალი არ არის ადაპტირებული ეტლით მოსარგებლეთათვის. კერძოდ, შენობის შესასვლელში არ არის მოწყობილი პანდუსი. აღნიშნული ფაქტის შესახებ მყისიერად აცნობა სსიპ ლევან სამხარაულის სახელობის სასამართლო ექსპერტიზის ეროვნული ბიუროს ცხელ ხაზს და ითხოვა განემარტათ, თუ როგორ შეიძლებოდა მიეღო სასურველი მომსახურება, რა დროსაც ოპერატორისგან მიიღო შეურაცხმყოფელი და ღირსების შემლახველი პასუხი.

საქმის სრულყოფილად შესწავლის მიზნით, სახალხო დამცველმა ინფორმაცია გამოითხოვა სსიპ ლევან სამხარაულის სახელობის სასამართლო ექსპერტიზის ეროვნული ბიუროს

უფროსისგან¹. წარმოდგენილ კორესპონდენციაში² მოპასუხემ დაადასტურა, რომ გ. გ. 2021 წლის 30 სექტემბერს მომსახურების მიღების მიზნით იმყოფებოდა სსიპ ლევან სამხარაულის სახელობის სასამართლო ექსპერტიზის ეროვნული ბიუროს კახეთის სამედიცინო ექსპერტიზის განყოფილებაში, ქალაქ გურჯაანში, ხოლო, რამდენადაც შენობა არ არის აღჭურვილი ეტლით მოსარგებლეთათვის საჭირო საშუალებებით, გ. გ.-მ ვერ შეძლო სერვისით სარგებლობა. კორესპონდენციაში აღნიშნა ისიც, რომ მას შემდეგ, რაც გ. გ. დაუკავშირდა ცხელი ხაზის ოპერატორს, ოპერატორმა ინფორმაცია გადასცა ბიუროს ადმინისტრაციულ დეპარტამენტსა და სამედიცინო დეპარტამენტს, აღნიშნული დეპარტამენტების მყისიერი მოქმედების შედეგად განმცხადებელმა ისარგებლა მომსახურებით და მიიღო მისთვის საჭირო ცნობა.

ცხელი ხაზის ოპერატორის ქმედებასთან მიმართებით ბიურომ განმარტა, რომ ბიუროს შიდა აუდიტისა და ინსპექტირების დეპარტამენტის მიერ ჩატარდა მოკვლევა, სავარაუდოდ დისციპლინური გადაცდომის ფაქტზე. საკითხის შესწავლის ეტაპზე გამოიკითხა ცხელი ხაზის ოპერატორი, რა დროსაც მან დაადასტურა ინციდენტი და გამოთქვა წუხილი მომხდარი ფაქტის გამო. შიდა აუდიტისა და ინსპექტირების დეპარტამენტის დასკვნის საფუძველზე, 2021 წლის 2 ნოემბერს ბიუროს უფროსის ბრძანების საფუძველზე, ოპერატორს გამოეცხადა საყვედური.

შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირებისთვის სერვისების თანაბარი ხელმისაწვდომობის კუთხით გატარებულ ღონისძიებებთან მიმართებით სსიპ ლევან სამხარაულის სახელობის სასამართლო ექსპერტიზის ეროვნულმა ბიურომ აღნიშნა, რომ ბოლო წლების განმავლობაში ბიუროს ოფისების უმრავლესობა აღიჭურვა პანდუსებით. დაგეგმილია, მათ შორის, გურჯაანის სამედიცინო ექსპერტიზის განყოფილების გადაყვანა სხვა შენობაში, რომელიც მორგებული იქნება შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირების საჭიროებებზე. თუმცა, შენობის შეცვლამდე ბიურო მუშაობს არსებული შენობის აღჭურვაზე შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთათვის საჭირო მოწყობილობებით. გარდა აღნიშნულისა, ბიუროს შიდაუწყებრივი გეგმის თანახმად, მიმდინარე წელს დაგეგმილია ბრაილის შრიფტით უსინათლო მოქალაქეთათვის საჭირო ინფორმაციის დამზადება, ასევე სმენადაქვეითებული და ყრუ-მუნჯი მოქალაქეებისთვის ბიუროს სერვისებზე ინფორმაციის სპეციალური სუბტიტრებიანი მასალის/ჟესტური ენით თარგმნის მომზადება.

¹ საქართველოს სახალხო დამცველის აპარატის 2021 წლის 08 ნოემბრის კორესპონდენცია N13-1/10627; კორესპონდენციით მოთხოვნილი იქნა ინფორმაციის წარმოდგენა, თუ რა ღონისძიებებს ატარებს სსიპ ლევან სამხარაულის სახელობის სასამართლო ექსპერტიზის ეროვნული ბიურო იმისთვის, რომ შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირებს შეუქმნას ადაპტირებული გარემო, სერვისებზე თანაბარი ხელმისაწვდომობის უზრუნველყოფის მიზნით. ასევე გ. გ.-სა და სსიპ ლევან სამხარაულის სახელობის სასამართლო ექსპერტიზის ეროვნული ბიუროს ცხელი ხაზის ოპერატორს შორის შემდგარი საუბრის აუდიო ფაილის ასლი

² სსიპ ლევან სამხარაულის სახელობის სასამართლო ექსპერტიზის ეროვნული ბიუროს 2021 წლის 17 ნოემბრის კორესპონდენცია N5007734921

მოპასუხის მიერ წარმოდგენილი ინფორმაციის გაცნობის შემდეგ, 2021 წლის 29 ნოემბერს გ. გ.-მ სახალხო დამცველს წარმოუდგინა დამატებითი განცხადება, სადაც ბიურს მხრიდან შეთავაზებულ მომსახურებასთან მიმართებით აღნიშნა, რომ მან მართალია შეძლო მიეღო სასურველი ცნობა, თუმცა აღნიშნული განხორციელდა ღირსების შელახვის საფუძველზე. ბიუროს თანამშრომელმა მას ქუჩაში ჩაუტანა ცარიელი ფურცელი, მოკლედ დააწერინა განცხადების ტექსტი და მოაწერინა ხელი, მაშინ როდესაც შეზღუდვის არ მქონე პირებისთვის შესაძლებელია, როგორც შენობაში შესვლა, ასევე სტანდარტული ელექტრონული განცხადების შევსება და ელექტრონული ხელმოწერის გაკეთება. გ. გ.-მ ყურადღება ასევე გაამახვილა სსიპ ლევან სამხარაულის სახელობის სასამართლო ექსპერტიზის ეროვნული ბიუროს ადმინისტრაციის უფროსის მხრიდან ტერმინი - ყრუ-მუნჯის გამოყენებაზე. განმცხადებლის შეფასებით, დისკრიმინაციული ტერმინის გამოყენება მიანიშნებს, რომ ბიუროს წევრებსა და ადმინისტრაციას არ აქვთ გავლილი ტრენინგები შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებებისა და დისკრიმინაციის აღმოფხვრის საკითხებზე.

2. სამართლებრივი შეფასება

2.1. თანასწორობის პრინციპი

საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს განმარტებით, კანონის წინაშე თანასწორობის უზრუნველყოფის ხარისხი ობიექტური კრიტერიუმია ქვეყანაში დემოკრატიისა და ადამიანის უფლებების უპირატესობით შეზღუდული სამართლის უზენაესობის ხარისხის შეფასებისათვის³.

საქართველოს კონსტიტუციის მე-11 მუხლი ქვეყნის მთელ ტერიტორიაზე უზრუნველყოფს როგორც კონსტიტუციით, ასევე საქართველოს სხვა კანონმდებლობით გარანტირებული უფლებებით თანასწორ სარგებლობას. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს განმარტებით, საქართველოს კონსტიტუციის მე-11 მუხლი წარმოადგენს თანასწორობის უნივერსალურ ნორმა-პრინციპს, რომელიც გულისხმობს ადამიანების სამართლებრივი დაცვის თანაბარი პირობების გარანტირებას. აღნიშნული პრინციპი წარმოადგენს დემოკრატიული და სამართლებრივი სახელმწიფოს როგორც საფუძველს ისე მის მიზანს⁴. აღნიშნული მუხლის თანახმად, „ყველა ადამიანი სამართლის წინაშე თანასწორია. აკრძალულია დისკრიმინაცია რასის, კანის ფერის, სქესის, წარმოშობის, ეთნიკური კუთვნილების, ენის, რელიგიის, პოლიტიკური ან სხვა შეხედულებების, სოციალური კუთვნილების, ქონებრივი ან წოდებრივი მდგომარეობის, საცხოვრებელი ადგილის ან სხვა

³ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2010 წლის 27 დეკემბრის № 1/1/493 გადაწყვეტილება საქმეზე „მოქალაქეთა პოლიტიკური გაერთიანებები: „ახალი მემარჯვენეები“ და „საქართველოს კონსერვატიული პარტია“ საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, II-4

⁴ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს, 2010 წლის 24 დეკემბრის გადაწყვეტილება საქმე N1/1/493, „მოქალაქეთა პოლიტიკური გაერთიანებები: „ახალი მემარჯვენეები“ და „საქართველოს კონსერვატიული პარტია“ საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“ II, 1).

ნიშნის მიხედვით“. ამასთან, სახელმწიფო ვალდებულია შექმნას განსაკუთრებული პირობები შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებებისა და ინტერესების რეალიზებისათვის⁵.

ადამიანის უფლება - იყოს დაცული დისკრიმინაციის ყველა ფორმისგან, განმტკიცებულია არა ერთ საერთაშორისო სამართლებრივ აქტში, რომელთა შორის აღსანიშნავია „ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა დაცვის“ ევროპული კონვენცია. კონვენციის მე-14 მუხლის მიხედვით, ამ კონვენციით გაცხადებული უფლებებითა და თავისუფლებებით სარგებლობა უზრუნველყოფილია ყოველგვარი დისკრიმინაციის გარეშე სქესის, რასის, კანის ფერის, ენის, რელიგიის, პოლიტიკური თუ სხვა შეხედულებების, ეროვნული თუ სოციალური წარმოშობის, ეროვნული უმცირესობებისადმი კუთვნილების, ქონებრივი მდგომარეობის, დაბადებისა თუ სხვა სტატუსის განურჩევლად.

გაეროს შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების კონვენციის მე-2 მუხლის საფუძველზე, დისკრიმინაცია შეზღუდული შესაძლებლობის საფუძველზე გულისხმობს - „შეზღუდული შესაძლებლობის საფუძველზე აღმოცენებულ ნებისმიერ განსხვავებას, გარიყვას ან აკრძალვას, რომლის მიზანს ან შედეგს წარმოადგენს აღიარების, თანაბარი უფლებებისა და პოლიტიკურ, ეკონომიკურ, სოციალურ, კულტურულ, სამოქალაქო და ნებისმიერ სხვა სფეროში მათ მიერ ფუნდამენტურ ღირებულებათა რეალიზების მინიმუმამდე დაყვანა ან სრული უარყოფა; იგი მოიცავს დისკრიმინაციის ყველა ფორმას, მათ შორის უარს გონივრულ მისადაგებაზე“.

„დისკრიმინაციის ყველა ფორმის აღმოფხვრის შესახებ“ საქართველოს კანონის პირველი მუხლის თანახმად, „ამ კანონის მიზანია დისკრიმინაციის ყველა ფორმის აღმოფხვრა და ნებისმიერი ფიზიკური და იურიდიული პირისთვის საქართველოს კანონმდებლობით დადგენილი უფლებებით თანასწორად სარგებლობის უზრუნველყოფა“.

კანონის მე-2 მუხლის მე-3 პუნქტის საფუძველზე, „ირიბი დისკრიმინაცია არის ისეთი მდგომარეობა, როდესაც ფორმით ნეიტრალური და არსით დისკრიმინაციული დებულება, კრიტერიუმი ან პრაქტიკა პირს ამ კანონის პირველი მუხლით გათვალისწინებული რომელიმე ნიშნის გამო არახელსაყრელ მდგომარეობაში აყენებს ანალოგიურ პირობებში მყოფ სხვა პირებთან შედარებით ან თანაბარ მდგომარეობაში აყენებს არსებითად უთანასწორო პირობებში მყოფ პირებს, გარდა ისეთი შემთხვევისა, როდესაც ამგვარი მოპყრობა ან პირობების შექმნა ემსახურება საზოგადოებრივი წესრიგისა და ზნეობის დასაცავად კანონით განსაზღვრულ მიზანს, აქვს ობიექტური და გონივრული გამართლება და აუცილებელია

⁵ საქართველოს კონსტიტუცია, მუხლი 11, პუნქტი 4

დემოკრატიულ საზოგადოებაში, ხოლო გამოყენებული საშუალებები თანაზომიერია ასეთი მიზნის მისაღწევად“.

აღნიშნული მუხლის შინაარსიდან გამომდინარე, შეიძლება დავასკვნათ, რომ ირიბი დისკრიმინაცია სახეზეა, როდესაც არსებული წესი ან პრაქტიკა არის ნეიტრალური - უფლებით სარგებლობისას არ აწესებს შეზღუდვას რომელიმე ჯგუფის მიმართ, თუმცა, არაპირდაპირ, გამოირიცხავს რომელიმე პირის ან პირთა ჯგუფის მიერ უფლების გამოყენებას, ვინაიდან ეს უკანასკნელი ვერ აკმაყოფილებენ რაიმე კრიტერიუმს. ამასთან, ამგვარი მიდგომით პირს ხელი ეშლება საქართველოს კანონმდებლობით გათვალისწინებული უფლებით სარგებლობისას, არ არსებობს ლეგიტიმური მიზანი ან განსხვავებული მოპყრობა ასეთი მიზნის მიღწევის არაპროპორციული საშუალებაა.

იგივე პრინციპი გამომდინარეობს ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს პრეცედენტული სამართლიდან. ევროპული სასამართლოს განმარტებით, საერთო პოლიტიკა ან ღონისძიება, რომელმაც გამოიწვია არაპროპორციულად მავნე შედეგი ადამიანთა გარკვეული ჯგუფის მიმართ, შეიძლება ასევე ჩაითვალოს დისკრიმინაციულად, იმის მიუხედავად, რომ იგი არ ისახავდა ასეთ მიზანს და არ იყო უშუალოდ ამ ჯგუფის წინააღმდეგ მიმართული. სწორედ, ასეთ დისკრიმინაციულ ღონისძიებად შეაფასა სასამართლომ ერთ-ერთ საქმეში სახელმწიფოს მიერ ეტლით მოსარგებლე პირისთვის ინფრასტრუქტურის მისაწვდომობის გაუთვალისწინებლობა და ბლანკეტური მიდგომა⁶.

2.2. უფლება, რომლით სარგებლობაშიც შესაძლოა პირს ხელი შეეშალოს

საქართველოს კონსტიტუციის მე-12 მუხლის თანახმად, ყველას აქვს საკუთარი პიროვნების თავისუფალი განვითარების უფლება. საკონსტიტუციო სასამართლოს განმარტებით, პიროვნების თავისუფალი და სრულყოფილი განვითარების უზრუნველსაყოფად განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება პიროვნების ავტონომიურობას⁷. იმისათვის, რომ აღნიშნული იქნას მიღწეული, ადამიანს სჭირდება პიროვნულ სფეროში თავისუფლების გარანტიები. თითოეულ ინდივიდს სახელმწიფომ უნდა მისცეს ქცევის თავისუფლება, რომელიც ერთის მხრივ, საშუალებას მისცემს ამ უკანასკნელს განვითარდეს და მოახდინოს მისი შესაძლებლობების რეალიზება, ხოლო მეორეს მხრივ, გაუმართლებლად არ შეზღუდავს კონსტიტუციურ უფლებებსა და თავისუფლებას.

⁶ ECtHR, *Gubernia v. Croatia*, no. 23682/13, 22/03/2016, §71, 86

⁷ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2009 წლის 10 ივნისის #1/2/458 განჩინება საქმეზე საქართველოს მოქალაქეები - ალექსანდრე მაჭარაშვილი და დავით სართანია საქართველოს პარლამენტისა და საქართველოს იუსტიციის სამინისტროს წინააღმდეგ, II.3.21;

ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-8 მუხლის (პირადი და ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლება) საფუძველზე, ყველას აქვს უფლება პატივი სცენ მის პირად ცხოვრებას. ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს განმარტებით, გაუმართლებელია მე-8 მუხლის ვიწროდ განმარტება და იმის დაშვება, რომ ეს მუხლი მოიცავს პირის ურთიერთობის მხოლოდ შიდა წრეს და გამორიცხავს გარე სამყაროს ჩართულობას ამ სფეროში⁸. შესაბამისად, პირის სხვა ადამიანებთან ურთიერთობა, თუნდაც საჯარო კონტექსტში, შეიძლება განხილულ იქნას პირადი ცხოვრების სფეროს ნაწილად⁹. მე-8 მუხლი მოიცავს ისეთ შემთხვევებს, როდესაც პირს არ შეუძლია შეაღწიოს საჯარო შენობაში მისი არასათანადო მისაწვდომობის გამო, ვინაიდან ეს ფაქტი ზღუდავს პირის თავისუფალი განვითარების და სხვა ადამიანებთან კონტაქტის დამყარების უფლებას¹⁰.

შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა სრულფასოვანი ცხოვრების უზრუნველყოფისთვის მისაწვდომობის უფლების რეალიზება უმნიშვნელოვანეს წინაპირობას წარმოადგენს. გაეროს „შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების“ კონვენციის (შემდგომში - UNCRPD) მე-9 მუხლის თანახმად, შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა დამოუკიდებელი ცხოვრებისა და ყველა სფეროში მათი სრულყოფილი მონაწილეობისთვის, სახელმწიფოებმა უნდა მიიღონ შესაბამისი ზომები, რათა უზრუნველყონ ფიზიკური გარემოს, ტრანსპორტის, ინფორმაციისა და კომუნიკაციის, ასევე სხვა ღია ობიექტებისა და მომსახურების თანაბარი მისაწვდომობა როგორც ქალაქის, ისე სოფლის პირობებში. აღნიშნული მოიცავს შენობა-ნაგებობებს, გზებს, ტრანსპორტს, შიდა და გარე ობიექტებს, სკოლებს, საცხოვრებელ სახლებს, სამედიცინო დაწესებულებებს, სამუშაო ადგილებს, ინფორმაციას, კომუნიკაციას, ელექტრონულ და სასწრაფო-საავარიო სამსახურებს. სახელმწიფოს ვალდებულება, უზრუნველყოს შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა წვდომა ფიზიკურ გარემოზე, ტრანსპორტზე, ინფორმაციასა თუ კომუნიკაციაზე და საზოგადოებისთვის ღია სერვისებზე, განხილული უნდა იქნას თანასწორობისა და დისკრიმინაციის აკრძალვის ჭრილში. ასეთ მისაწვდომობაზე უარი კი მიჩნეული უნდა იქნეს დისკრიმინაციად, შეზღუდული შესაძლებლობის ნიშნით, რასაც კრძალავს კონვენციის მე-5 მუხლი¹¹.

გაეროს შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების კომიტეტის განმარტების თანახმად, მისაწვდომობა განიხილება არა მხოლოდ თანასწორობისა და დისკრიმინაციის აკრძალვის კონტექსტში, არამედ საზოგადოებაში ინვესტირების საშუალებად და მდგრადი განვითარების დღის წესრიგის განუყოფელ ნაწილად¹². აღსანიშნავია, რომ მისაწვდომობის უფლების არსსა და მნიშვნელობასთან მიმართებით საქართველოს სახალხო დამცველმა

⁸ ECtHR, Niemietz v. Germany, no. 13710/88, 16/12/1992, §29

⁹ ECtHR, P.G and G.H v. The United Kingdom, no. 44787/98, 25/12/2001, §56

¹⁰ ECtHR, Pretty v. The United Kingdom, no. 2346/02, 29/07/2002, § 61; Zehnal v. The Czech Republic, no. 38621/97, 14/05/2002

¹¹ Committee on the Rights of Persons with Disabilities, General comment no.2, 11/04/2014, §34

¹² Committee on the Rights of Persons with Disabilities, General comment no.2, 11/04/2014, §4

დეტალურად იმსჯელა 2020 წლის 19 ნოემბრის გადაწყვეტილებაში¹³, სადაც სახელმწიფო თუ კერძო ორგანიზაციებს კიდევ ერთხელ მოუწოდა შეთავაზებულ მომსახურებაზე თანაბარი ხელმისაწვდომობის შექმნის აუცილებლობისკენ. მნიშვნელოვანია, მისაწვდომობა იყოს ეფექტიანი, თანასწორი, და პატივს სცემდეს შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა ღირსებას¹⁴.

წვდომა ფიზიკურ გარემოზე, ტრანსპორტზე, ინფორმაციასა და კომუნიკაციაზე, ასევე, საზოგადოებისთვის ღია სერვისებზე, ხშირად შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირის სხვა სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებების რეალიზების წინაპირობაა, კონვენციის მე-9 მუხლის დეფინიციაში მითითებულია, რომ შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირისთვის მისაწვდომობა დამოუკიდებელი ცხოვრების, საზოგადოებრივ ცხოვრებაში სრული და თანასწორი მონაწილეობისა და ყველა უფლებითა და ძირითადი თავისუფლებით შეუზღუდავი სარგებლობის წინაპირობაა. ამდენად, მისწავდომის უფლების შეზღუდვა შედეგად იწვევს დამოუკიდებელი ცხოვრების, საზოგადოებრივ ცხოვრებაში სრული და თანასწორი მონაწილეობის უფლების შეზღუდვასაც.

დამოუკიდებელი ცხოვრება და საზოგადოებაში ცხოვრებაში ჩართვის უფლება დაცულია UNCRPD-ის მე-19 მუხლით. აღნიშნული მუხლის თანახმად, წინამდებარე კონვენციის მონაწილე სახელმწიფოები აღიარებენ შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე ყველა პირის თანაბარ უფლებას, სხვებთან თანასწორი არჩევანით იცხოვრონ საზოგადოებაში და იღებენ ეფექტურ და შესაბამის ზომებს, რათა ხელი შეუწყონ შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა ამ უფლების სრულ რეალიზებასა და მათ სრულყოფილ ჩართვას ადგილობრივ საზოგადოებაში, მათ შორის უზრუნველყოფენ: საზოგადოებრივი სარგებლობის მომსახურებებისა და ობიექტების თანაბარ მისაწვდომობას, შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა საჭიროებების გათვალისწინებით¹⁵. აღნიშნული უფლება უკავშირდება სრული და ეფექტიანი ინკლუზიის პრინციპს და საზოგადოებაში მონაწილეობას, რაც დაცულია UNCRPD-ის 3(c) და სხვა მუხლებით. იგი მოიცავს სრულ სოციალურ ცხოვრებას, ასევე, წვდომას როგორც საზოგადოებისათვის შეთავაზებულ ყველა სერვისზე, ისე შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა სოციალურ ცხოვრებაში მონაწილეობისა და ჩართულობის მხარდამჭერ ყველა მომსახურებაზე.

გაეროს შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების კომიტეტის განმარტებით, მე-19 მუხლი ადასტურებს დისკრიმინაციის დაუშვებლობას და შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა თანასწორუფლებიანობას, რომ იცხოვრონ დამოუკიდებლად

¹³ სახალხო დამცველის ზოგადი წინადადება სს „ლიბერთი ბანკს“, ხელმისაწვდომია: <https://www.ombudsman.ge/geo/shezghuduli-shesadzlebloba/sakhalkho-damtsvelma-liberti-banks-shezghuduli-shesadzleblobis-mkone-pirta-sachiroebebis-gatvalistsinebis-tsinadadebit-mimarta>

¹⁴ Committee on the Rights of Persons with Disabilities, General comment no.2, 11/04/2014, §13

¹⁵ UNCRPD, მუხლი 19, პუნქტი c

საზოგადოებაში. დამოუკიდებლად ცხოვრების, სხვებთან თანასწორი არჩევანისა და საზოგადოებაში ჩართულობის უფლებებით სარგებლობისათვის მონაწილე სახელმწიფოებმა უნდა მიიღონ ეფექტიანი და შესაბამისი ზომები, რომ ხელი შეუწყონ უფლებების სრულ რეალიზებას, ასევე, შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა სრულ ინკლუზიასა და მონაწილეობას საზოგადოებაში¹⁶.

„შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების შესახებ“ საქართველოს კანონი, განსაზღვრავს შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთათვის დისკრიმინაციის გარეშე და სხვებთან თანაბარ პირობებში დამოუკიდებელი ცხოვრებისა და ცხოვრების ყველა სფეროში მათი სრულყოფილი მონაწილეობის ხელმისაწვდომობის ძირითად პრინციპებსა და მექანიზმებს. კანონის მე-4 მუხლის 1-ლი პუნქტის თანახმად, სახელმწიფო ხელს უწყობს შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირის დამოუკიდებელ ცხოვრებასა და საზოგადოებრივი ცხოვრების ყველა სფეროში მის სრულყოფილ მონაწილეობას სხვებთან თანასწორად, აგრეთვე სხვადასხვა სახის მხარდამჭერი მომსახურების და საზოგადოებრივი სარგებლობის ობიექტების, ასევე კომუნიკაციის საშუალებების ხელმისაწვდომობას, რაც საზოგადოებრივ ცხოვრებაში მისი სრულყოფილი მონაწილეობისათვის აუცილებელია. კომუნიკაცია მოიცავს: ენას, აფიშირებულ ტექსტს, ბრაილს, ტაქტილურ კომუნიკაციას, მსხვილ შრიფტს, ხელმისაწვდომ მულტიმედიას, აგრეთვე წერით საშუალებას ან აუდიოსაშუალებას, გამარტივებულ ენას, წამკითხველ პირს, კომუნიკაციის გამაძლიერებელ და ალტერნატიულ მეთოდებს, საშუალებებსა და ფორმატებს, ინფორმაციისა და კომუნიკაციის ხელმისაწვდომი ტექნოლოგიების ჩათვლით. მუხლში ასევე აღინიშნა, რომ სახელმწიფო ხელს უწყობს უფლებამოსილი ორგანოების მიერ, თავიანთი კომპეტენციის ფარგლებში, შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირის დამოუკიდებელი ცხოვრებისათვის საჭირო სერვისების, სტანდარტებისა და რეგულაციების შემუშავებასა და დანერგვას, რათა უზრუნველყოფილ იქნეს: ფიზიკური გარემოს, შენობა-ნაგებობის, გზის, ტრანსპორტის, ინფორმაციის, საცხოვრებელი სახლის, სამედიცინო დაწესებულებების, სამუშაო ადგილის, კომუნიკაციის ტექნოლოგიისა და სისტემის, საზოგადოებისათვის ღია ობიექტის, სასწრაფო-საავარიო და სხვა მომსახურების სხვებთან თანასწორი ხელმისაწვდომობა. ასევე, საზოგადოებრივი ობიექტის, საჯარო დაწესებულებების და სხვა მომსახურების შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირისთვის ხელმისაწვდომობის სტანდარტების და სახელმძღვანელო ორიენტირების დაცვა¹⁷.

კანონში პირდაპირ გაიწერა ადმინისტრაციული ორგანოებისა და კერძო სამართლის სუბიექტების ვალდებულებები შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთათვის მისაწვდომობისა და დამოუკიდებელი ცხოვრების უზრუნველყოფისთვის. კერძოდ,

¹⁶ Committee on the Rights of Persons with Disabilities, General comment no.5, 26/04/2016, §18

¹⁷ საქართველოს კანონი „შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების შესახებ“, მუხლი 4, პუნქტი 5, ქვეპუნქტი „ვ“, „ზ“

ადმინისტრაციული ორგანო ვალდებულია: უზრუნველყოს არსებული და მშენებარე შენობა-ნაგებობებისა და სხვა სახის ინფრასტრუქტურის უნივერსალური დიზაინის დანერგვა ან/და უნივერსალური დიზაინის შესაბამისად ადაპტირება შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთათვის, თავისი მმართველობის სფეროში მოქმედი ყველა დაწესებულების სრული მისაწვდომობის უზრუნველსაყოფად¹⁸. ასევე უზრუნველყოს შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირებისათვის თავის სისტემაში არსებული ყველა შესაბამისი სერვისის სრული ხელმისაწვდომობა, შესაბამის საჭიროებებზე მორგებული, ადაპტირებული პროგრამებისა და მასალების (მათ შორის, აუდიოწიგნი, ბრაილის შრიფტით დაბეჭდილი წიგნი, სურდოთარგმანი, სუბტიტრი) შეთავაზების ჩათვლით¹⁹. აღნიშნული ვალდებულებების შესასრულებლად ადმინისტრაციულმა ორგანომ უნდა შეიმუშაოს და დაამტკიცოს ადაპტირებისა და უნივერსალური დიზაინის უზრუნველყოფის სამოქმედო გეგმა, განსახორციელებელი ღონისძიებებისა და შესაბამისი ვადების მითითებით და უზრუნველყოს მისი შესრულების ზედამხედველობა²⁰.

მითითებულ მსჯელობაზე დაყრდნობით, სახალხო დამცველი განმარტავს, რომ როგორც UNCRPD, ასევე ეროვნული კანონმდებლობა როგორც სახელმწიფო დაწესებულებებს, ასევე კერძო კომპანიებს აკისრებს პირდაპირ ვალდებულებას, რომ აღმოფხვრან მისაწვდომობის პრინციპის უგულებელყოფის შედეგად აღმოცენებული ყოველგვარი დისკრიმინაცია და შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირებს სხვების თანასწორად მისცენ დამოუკიდებლად ცხოვრებისა და საზოგადოებაში მონაწილეობის შესაძლებლობა. სსიპ ლევან სამხარაულის სახელობის სასამართლო ექსპერტიზის ეროვნული ბიუროს მხრიდან მომხმარებლისთვის არაადაპტირებული მომსახურების შეთავაზება შედეგად იწვევს როგორც გ. გ-ს, ასევე შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე სხვა პირთა პიროვნების თავისუფალი განვითარების, მისაწვდომობის, დამოუკიდებელი ცხოვრებისა და საზოგადოებრივ ცხოვრებაში ჩართვის უფლებების შეზღუდვას.

2.3. დისკრიმინაციისგან დაცული ნიშანი

იმის განსაზღვრისას, მოხდა თუ არა პირის დისკრიმინაცია, უნდა შეფასდეს ნაკლებ სახარბიელო მოპყრობა განპირობებული იყო თუ არა **დაცული საფუძვლით**. დაცული საფუძველი ისეთი მახასიათებელია, რომელიც რელევანტურად არ უნდა ჩაითვალოს განსხვავებული მოპყრობისთვის ან გარკვეული შეღავათებით სარგებლობისთვის²¹.

¹⁸ იქვე, მუხლი 21, პუნქტი „ა“

¹⁹ იქვე, პუნქტი „ბ“

²⁰ იქვე, პუნქტი „გ“

²¹ ქართული ბიზნესის სამართლის მიმოხილვა, ქეთი მესხიშვილი, დისკრიმინაციის ყველა ფორმის აღმოფხვრის მცდელობა ქართული და ევროპული პერსპექტივით, 2017, 58

საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს განმარტებით, დისკრიმინაციულ მოპყრობაზე მსჯელობა შესაძლებელია მხოლოდ მაშინ, თუ პირები კონკრეტულ სამართლებრივ ურთიერთობასთან დაკავშირებით შეიძლება განხილულ იქნენ როგორც არსებითად თანასწორი სუბიექტები.²² აშკარა უნდა იყოს არსებითად თანასწორი პირების მიმართ განსხვავებული მოპყრობა (ან არსებითად არათანასწორი პირების მიმართ თანასწორი მოპყრობა) *ამა თუ იმ ნიშნის* საფუძველზე, უფლებებით დაცული სფეროების მიხედვით.²³ ამასთან, მნიშვნელოვანია, რომ კონკრეტულ ნიშანსა და განსხვავებულ მოპყრობას შორის არსებობდეს მიზეზობრივი კავშირი²⁴.

ანტიდისკრიმინაციულ დებულებებს თან ახლავს იმ ნიშნების ჩამონათვალი, რომელთა საფუძველზეც დაუშვებელია განსხვავებული მოპყრობა. ამ ნიშნების კლასიკური ჩამონათვალი თითქმის იდენტურია საერთაშორისო და რეგიონალურ სამართლებრივ აქტებში. ეროვნულ დონეზე დისკრიმინაციისგან დაცული საფუძველები ასახულია „დისკრიმინაციის ყველა ფორმის აღმოფხვრის შესახებ“ საქართველოს კანონის პირველ მუხლში. აღნიშნული მუხლის თანახმად, აკრძალულია დისკრიმინაცია რასის, კანის ფერის, ენის, სქესის, ასაკის, მოქალაქეობის, წარმოშობის, დაბადების ადგილის, საცხოვრებელი ადგილის, ქონებრივი ან წოდებრივი მდგომარეობის, რელიგიის ან რწმენის, ეროვნული, ეთნიკური ან სოციალური კუთვნილების, პროფესიის, ოჯახური მდგომარეობის, ჯანმრთელობის მდგომარეობის, შეზღუდული შესაძლებლობის, სექსუალური ორიენტაციის, გენდერული იდენტობისა და გამოხატვის, პოლიტიკური ან სხვა შეხედულების ან სხვა ნიშნის მიუხედავად.

განსახილველ შემთხვევაში, განმცხადებლის მხრიდან დაცულ ნიშნად დასახელებულია მისი შეზღუდული შესაძლებლობა, რამდენადაც რომ არა ეტლით სარგებლობა, გ. გ. დაუბრკოლებლად შეძლებდა შენობაში შესვლას და მისთვის სასურველი მომსახურების მიღებას. სახალხო დამცველისთვის წარმოდგენილ პოზიციაში მოპასუხემ დაადასტურა შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირებისთვის არაადაპტირებული გარემოს არსებობა. შესაბამისად, დისკრიმინაციული მოპყრობის შეფასებისას, სახალხო დამცველი დაცულ საფუძველად განიხილავს - **შეზღუდულ შესაძლებლობას**.

2.1. განსხვავებულ მდგომარეობაში მყოფი პირების მიმართ თანაბარი მოპყრობა

²² საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2014 წლის 4 თებერვლის გადაწყვეტილება №2/1/536, საქმეზე საქართველოს მოქალაქეები ლევან ასათიანი, ირაკლი ვაჭარაძე, ლევან ბერიანიძე, ბექა ბუჩაშვილი და გოჩა გაბოძე საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის მინისტრის წინააღმდეგ, II.19

²³ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2010 წლის 27 დეკემბრის გადაწყვეტილება #1/1/493 საქმეზე “მოქალაქეთა პოლიტიკური გაერთიანებები: „ახალი მემარჯვენეები“ და „საქართველოს კონსერვატიული პარტია“ საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ”, II.2

²⁴ Handbook on European non-discrimination law, (European Union Agency for Fundamental Rights, Council of Europe, 2010), 27

„დისკრიმინაციის ყველა ფორმის აღმოფხვრის შესახებ“ საქართველოს კანონის თანახმად, დისკრიმინაციის დასადგენად აუცილებელი წინაპირობაა კანონით გათვალისწინებული უფლებით სარგებლობისას განსხვავებული მოპყრობა ანალოგიურ მდგომარეობაში მყოფი პირების მიმართ.

საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს განმარტებით, კონსტიტუციის მე-14 მუხლის [ძველი რედაქციით] მიზანია, არ დაუშვას არსებითად თანასწორის უთანასწოროდ მოპყრობა და პირიქით²⁵. ნებისმიერი უფლების აღიარება აზრს დაკარგავს, მასზე თანაბარი წვდომის (ხელმისაწვდომობის) გარანტირებული შესაძლებლობის გარეშე. ადამიანებისთვის სასიცოცხლოდ აუცილებელია განცდა, რომ მათ სამართლიანად ეპყრობიან²⁶.

„დისკრიმინაციის ყველა ფორმის აღმოფხვრის შესახებ“ საქართველოს კანონის საფუძველზე, ირიბ დისკრიმინაციას წარმოადგენს, მათ შორის, ისეთი ფორმით ნეიტრალური და არსით დისკრიმინაციული დებულება, კრიტერიუმი ან პრაქტიკა, რომელიც თანაბარ მდგომარეობაში აყენებს არსებითად უთანასწორო პირობებში მყოფ პირებს²⁷. UNCRPD -ის მე-3 მუხლის თანახმად, კონვენციის პრინციპია შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა განსხვავებულობისადმი პატივისცემა და მათი აღიარება ადამიანთა შორის არსებული განსხვავებულობის შემადგენელ ნაწილად. შესაბამისად, კონვენცია ადგენს, რომ სახელმწიფო და საზოგადოება ვალდებულია, პატივი სცეს შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირების საჭიროებებს და უზრუნველყოს შესაბამისი გარემო, რათა მათ სხვებთან თანასწორ პირობებში შეძლონ საკუთარი უფლებებისა და თავისუფლებების რეალიზება.

სახალხო დამცველი განმარტავს, რომ როგორც საჯარო დაწესებულებებს, ასევე კერძო პირებს აკისრიათ ვალდებულება, საჭიროების შემთხვევაში, განსხვავებულად მოეპყრან განსხვავებულ მდგომარეობაში მყოფ პირებს. დასახელებული ვალდებულება ვრცელდება შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირებზე, რომელთაც სხვადასხვა მომსახურებით სარგებლობისას ესაჭიროებათ როგორც ფიზიკურ გარემოზე, ასევე სერვისებზე მისაწვდომობის უზრუნველყოფა. როგორც წარმოდგენილი განცხადებიდან ირკვევა, ეტლით მოსარგებლე შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირებს ექმნებათ დაბროკოლება ბიუროს მომსახურებით სარგებლობის პროცესში, რამდენადაც ზოგიერთ ფილიალში ფიზიკური გარემო არ არის ადაპტირებული. შესაბამისად, სსიპ ლევან სამხარაულის სახელობის სასამართლო ექსპერტიზის ეროვნული ბიურო არ ითვალისწინებს შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირების განსხვავებულ მდგომარეობას და არ უქმნის მათ სხვებთან თანასწორ გარემოს.

²⁵ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2011 წლის 18 მარტის №2/1/473 გადაწყვეტილება საქმეზე „საქართველოს მოქალაქე ბიჭიკო ჭონქაძე და სხვები საქართველოს ენერგეტიკის მინისტრის წინააღმდეგ“, II-1

²⁶ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2013 წლის 11 აპრილის გადაწყვეტილება N 1/1/539, II, 2

²⁷ „დისკრიმინაციის ყველა ფორმის აღმოფხვრის შესახებ“ საქართველოს კანონი, მუხლი 2, პუნქტი 3

2.4. ლეგიტიმური მიზანი და თანაბარი მოპყრობის ობიექტური და გონივრული გამართლება

საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს განმარტების თანახმად, აკრძალულია კანონის წინაშე არსებითად თანასწოროთა უთანასწოროდ და უთანასწოროთა თანასწორად მოპყრობა გონივრული და ობიექტური დასაბუთების გარეშე²⁸.

„დისკრიმინაციის ყველა ფორმის აღმოფხვრის შესახებ“ საქართველოს კანონის თანახმად²⁹, საქართველოს კანონმდებლობით დადგენილი უფლებებით სარგებლობის თვალსაზრისით, პირთა შორის ყოველგვარი განსხვავება მხოლოდ იმ შემთხვევაში იქნება გამართლებული, როდესაც ამგვარი მდგომარეობა ემსახურება საზოგადოებრივი წესრიგისა და ზნეობის დასაცავად კანონით განსაზღვრულ მიზანს, აქვს ობიექტური და გონივრული გამართლება და აუცილებელია დემოკრატიულ საზოგადოებაში, ხოლო გამოყენებული საშუალებები თანაზომიერია ასეთი მიზნის მისაღწევად.

არათანაბარი მოპყრობის გამართლებელ გარემოებებთან მიმართებით, საინტერესოა საკონსტიტუციო სასამართლოსეული ასპექტები. საკონსტიტუციო სასამართლოს მიდგომის თანახმად, ნებისმიერი განსხვავებული მოპყრობა, თავისთავად, დისკრიმინაციას არ ნიშნავს. რიგ შემთხვევებში, დიფერენცირებული მოპყრობა შეიძლება საჭირო და გარდაუვალიც იყოს. დიფერენციაცია დისკრიმინაციული ხასიათისაა მაშინ, თუ იგი დაუსაბუთებელია. დიფერენცირებული მოპყრობისას ერთმანეთისგან უნდა განვასხვაოთ დისკრიმინაციული დიფერენციაცია და ობიექტური გარემოებებით განპირობებული დიფერენციაცია. განსხვავებული მოპყრობა თვითმიზანი არ უნდა იყოს, დისკრიმინაციას ექნება ადგილი, თუ დიფერენციაციის მიზეზები აუხსნელია და მოკლებულია გონივრულ საფუძველს³⁰. დისკრიმინაციას წარმოადგენს არა მარტო ისეთი შემთხვევა, როდესაც მოქმედება პირდაპირ ისახავდა მიზნად პირის ან პირთა ჯგუფის დისკრიმინაციას, არამედ - ისეთიც, რომელსაც შედეგად მოჰყვება დე ფაქტო დისკრიმინაცია³¹.

დისკრიმინაციის გამამართლებელ გარემოებებზე საუბრობს თავად „დისკრიმინაციის ყველა ფორმის აღმოფხვრის შესახებ“ საქართველოს კანონიც. რომლის საფუძველზეც,

²⁸ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2011 წლის 18 მარტის N2/1/473 გადაწყვეტილება საქმეზე: „საქართველოს მოქალაქე ბიჭიკო ჭონქაძე და სხვები საქართველოს ენერგეტიკის მინისტრის წინააღმდეგ“, ნაწ. II, პარ. 1

²⁹ საქართველოს კანონი დისკრიმინაციის ყველა ფორმის აღმოფხვრის შესახებ, მუხლი 2, პუნქტი 3

³⁰ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს მითითებულ ასპექტებზე დაყრდნობით აქვს განვითარებული მსჯელობა ყველა იმ საქმეში, სადაც ქმედების დისკრიმინაციული ხასიათი იყო შესაფასებელი

³¹ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2014 წლის 4 თებერვლის N2/1/536 გადაწყვეტილება საქმეზე: „საქართველოს მოქალაქეები ლევან ასათიანი, ირაკლი ვაჭარაძე, ლევან ბერიანიძე, ბექა ბუჩაშვილი და გოჩა გაბოძე საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის მინისტრის წინააღმდეგ“, II, 25

დისკრიმინაციად არ მიიჩნევა ნებისმიერი განსხვავება, დაუშვებლობა და უპირატესობა განსაზღვრულ სამუშაოსთან, საქმიანობასთან ან სფეროსთან დაკავშირებით, რომელიც სპეციფიკურ მოთხოვნებს ემყარება³². განსხვავებული მოპყრობა, პირობების შექმნა ან/და მდგომარეობა დასაშვებია, თუ არსებობს სახელმწიფოს დაუძლეველი ინტერესი და სახელმწიფოს ჩარევა აუცილებელია დემოკრატიულ საზოგადოებაში³³.

ამდენად, არასახარბილო მოპყრობის გამართლებად და შესაბამისად, დისკრიმინაციად არ ჩაითვლება, თუ ამგვარი მოპყრობა ეფუძნება არსებითად ფაქტობრივი გარემოებების ობიექტურ შეფასებას; ითვალისწინებს საჯარო ინტერესს; ამყარებს სამართლიან ბალანსს საზოგადოების საერთო ინტერესსა და ინდივიდის უფლებებს შორის; ემსახურება ლეგიტიმურ მიზანს; არსებობს გონივრული, პროპორციული ურთიერთმიმართება განსხვავებულ მოპყრობასა და დასახულ ლეგიტიმურ მიზანს შორის.

შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა ფიზიკურ გარემოსა და სერვისებზე ხელმისაწვდომობის საკითხზე მსჯელობისას, განცხადებაში მითითებულ ფაქტობრივ გარემოებებთან ერთად, მნიშვნელოვანია, ყურადღება გამახვილდეს აღნიშნული მიმართულებით ქვეყანაში არსებულ ზოგად მდგომარეობაზეც. საქართველოს სახალხო დამცველმა არაერთი რეკომენდაცია და ზოგადი წინადადება შეიმუშავა შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირებისთვის მისაწვდომობის უფლების რეალიზების მიმართულებით³⁴, თუმცა, პრაქტიკამ ცხადყო, რომ შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირებისთვის სხვადასხვა მომსახურებაზე წვდომა კვლავ აქტუალურ და მნიშვნელოვან პრობლემას წარმოადგენს. საქართველოს სახალხო დამცველმა არაერთ ანგარიშში გამახვილა ყურადღება შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთათვის როგორც აღმასრულებელი და სასამართლო ხელისუფლების დაწესებულებების, ისე სხვა საჯარო უწყებების მისაწვდომობის პრობლემაზე³⁵, ასევე, მხედველობის ნიშნით შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირებისთვის ინფორმაციასა და კომუნიკაციაზე წვდომის სირთულეებზე, რაც დამოუკიდებელი ცხოვრებისა და ყველა სოციალურ სფეროში სრულყოფილი მონაწილეობის

³² საქართველოს კანონი, დისკრიმინაციის ყველა ფორმის აღმოფხვრის შესახებ, მუხლი 9, პუნქტი 8

³³ იქვე, მუხლი 9, პუნქტი 9

³⁴ იხ. მაგალითად, საქართველოს სახალხო დამცველის 2018 წლის 4 აპრილის რეკომენდაცია საქართველოს ნოტარიუსთა პალატის მიმართ, მისაწვდომია: <https://ombudsman.ge/res/docs/2019040914322843871.pdf>; საქართველოს სახალხო დამცველის 2018 წლის 4 მაისის რეკომენდაცია საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის მინისტრის მიმართ, მისაწვდომია: <https://ombudsman.ge/res/docs/2019040914245527169.pdf>; საქართველოს სახალხო დამცველის 2018 წლის 6 აგვისტოს რეკომენდაცია საქართველოს მთავრობის ადმინისტრაციის უფროსის მიმართ, მისაწვდომია: <https://ombudsman.ge/res/docs/2019040914194647190.pdf>; საქართველოს სახალხო დამცველის 2020 წლის 20 ნოემბრის ზოგადი წინადადება სს „ლიბერთი ბანკის“ გენერალური დირექტორის მიმართ, მისაწვდომია: <https://ombudsman.ge/res/docs/2020120100365625249.pdf>

³⁵ საქართველოს სახალხო დამცველი, ანგარიში, „საქართველოში ადამიანის უფლებათა და თავისუფლებათა დაცვის მდგომარეობის შესახებ“, 2019, 356, დოკუმენტი ხელმისაწვდომია ვებგვერდზე: <http://ombudsman.ge/res/docs/2020040215365449134.pdf>

გარანტიას³⁶. შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირებისთვის ერთ-ერთ ყველაზე აქტუალურ პრობლემად რჩება ხელმისაწვდომობა საჯარო სივრცეებზე, შენობა-ნაგებობებზე, ჯანდაცვის, საზოგადოებრივი დანიშნულების ობიექტებსა თუ სატრანსპორტო საშუალებებზე, საგანმანათლებლო და სახელმწიფო დაწესებულებებზე³⁷. საზოგადოებრივ ცხოვრებაში შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა სრულფასოვანი მონაწილეობის შეუძლებლობასა და საზოგადოებრივი დანიშნულების ობიექტებით შეუფერხებლად სარგებლობისთვის საჭირო პირობების არარსებობაზე საუბარია საქართველოს სახალხო დამცველის სპეციალურ ანგარიშშიც „შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთათვის ფიზიკური გარემოს ხელმისაწვდომობის ხერხეხუბი“³⁸.

გაეროს შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების კომიტეტის მე-2 ზოგად კომენტარში ხაზგასმულია, რომ ვინაიდან მისაწვდომობა შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა დამოუკიდებელი ცხოვრებისა და საზოგადოებრივ ცხოვრებაში სრული და თანასწორი მონაწილეობის წინაპირობაა, წვდომის შეზღუდვა საზოგადოებისთვის განკუთვნილ ღია ფიზიკურ გარემოზე, ტრანსპორტზე, საინფორმაციო-საკომუნიკაციო ტექნოლოგიებსა და მოწყობილობებზე, ასევე, სერვისებზე, დისკრიმინაციად უნდა ჩაითვალოს³⁹. ამასთან, მისაწვდომობის ვალდებულება უპირობოა და მასზე პასუხისმგებელი ორგანო ვერ გაამართლებს უმოქმედობას აუცილებელი ღონისძიებების სირთულით და მათგან გამომდინარე ტვირთით⁴⁰.

3. დასკვნა

საქართველოს სახალხო დამცველი აღნიშნავს, რომ რამდენადაც მისაწვდომობის ვალდებულება უპირობოა სახელმწიფო დაწესებულებებისა და კერძო კომპანიების მხრიდან აღნიშნული ვალდებულების უგულვებელყოფას არ შეიძლება ჰქონდეს რაიმე სახის გამართლება. ის გარემოება, რომ დაგეგმილია, გურჯაანის სამედიცინო ექსპერტიზის განყოფილების გადაყვანა სხვა შენობაში, რომელიც მორგებული იქნება შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირების საჭიროებებზე, არ შეიძლება ჩაითვალოს არსებული დისკრიმინაციული გარემოს გამამართლებელ ფაქტორად, რამდენადაც სამომავლო ქმედება

³⁶ საქართველოს სახალხო დამცველი, სპეციალური ანგარიში „დისკრიმინაციის წინააღმდეგ ბრძოლის, მისი თავიდან აცილებისა და თანასწორობის მდგომარეობის შესახებ“, 2019, 16, დოკუმენტი ხელმისაწვდომია ვებგვერდზე: <http://ombudsman.ge/res/docs/2020030416283364211.pdf>

³⁷ საქართველოს სახალხო დამცველის 2020 წლის საპარლამენტო ანგარიში „საქართველოსში ადამიანის უფლებათა და თავისუფლებათა დაცვის მდგომარეობის შესახებ“, ხელმისაწვდომია: <https://www.ombudsman.ge/res/docs/2021040110573948397.pdf>

³⁸ საქართველოს სახალხო დამცველის 2018 წლის სპეციალურ ანგარიშში „შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთათვის ფიზიკური გარემოს ხელმისაწვდომობის ხერხეხუბი“, 18, ხელმისაწვდომია: <https://www.ombudsman.ge/res/docs/2019042212340528851.pdf>

³⁹ Committee on the Rights of Persons with Disabilities, General comment no.2, 11/04/2014, § 23

⁴⁰ იქვე, § 25

ვერ ჩაანაცვლებს ყოველდღიურ რეჟიმში შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების დარღვევას. შესაბამისად, სსიპ ლევან სამხარაულის სახელობის სასამართლო ექსპერტიზის ეროვნული ბიუროს გურჯაანის სამედიცინო ექსპერტიზის განყოფილების შენობის მიუწვდომლობა შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირებისთვის, უნდა შეფასდეს შეზღუდული შესაძლებლობის ნიშნით, ირიბ დისკრიმინაციად.

მნიშვნელოვანია, სახელმწიფო თუ კერძო დაწესებულებებმა კარგად გაითავისონ პასუხისმგებლობა და ვალდებულებები, რასაც მათ რეგიონალური თუ საერთაშორისო კანონმდებლობა აკისრებთ და მაქსიმალური ძალისხმევა გაიღონ იმისთვის, რომ შეძლონ შეთავაზებული სერვისისა თუ მომსახურების შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირებისთვის ადაპტირება, სტანდარტების სრული დაცვით. რათა ამ გზით ხელი შეუწყონ შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირების მხრიდან სერვისებითა და მომსახურებებით სხვებთან თანასწორად სარგებლობას.

ყოველივე ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, საქართველოს სახალხო დამცველი, „საქართველოს სახალხო დამცველის შესახებ“ ორგანული კანონის მე-14¹ მუხლის მე-2 პუნქტის „გ“ ქვეპუნქტის და „დისკრიმინაციის ყველა ფორმის აღმოფხვრის შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-6 მუხლის მე-2 პუნქტის „გ“ ქვეპუნქტის შესაბამისად, სსიპ ლევან სამხარაულის სახელობის სასამართლო ექსპერტიზის ეროვნული ბიუროს უფროსს მიმართავს ზოგადი წინადადებით:

- მაქსიმალურად დაჩქარებულ ვადებში უზრუნველყოს ბიუროს შენობების ადაპტირება საქართველოს მთავრობის 2020 წლის 4 დეკემბრის N732 დადგენილებით - „ტექნიკური რეგლამენტის – „მისაწვდომობის ეროვნული სტანდარტების“ დამტკიცების თაობაზე“, გათვალისწინებული სტანდარტების მიხედვით;
- იმ შემთხვევაში, თუ შეუძლებელია ბიუროს უკვე არსებული ოფისების ადაპტირება, მაქსიმალურად სწრაფად უზრუნველყოს ამ ოფისების უკვე ადაპტირებულ შენობებში გადატანა;
- ადაპტირების პროცესში, მათ შორის, გაითვალისწინოს სხვა შეზღუდვის მქონე პირთა საჭიროებები და შეთავაზებული მომსახურება ხელმისაწვდომი გახადოს ნებისმიერ შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირისთვის, განურჩევლად შესაძლებლობის შეზღუდვის ტიპისა;
- სსიპ ლევან სამხარაულის სახელობის სასამართლო ექსპერტიზის ეროვნული ბიუროს თანამშრომლებისთვის უზრუნველყოს ცოდნის ამაღლება შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა შეზღუდვის თავისებურებებთან და საჭიროებებთან მიმართებით, რათა ამ გზით შესაძლებელი გახდეს მათ ინდივიდუალურ საჭიროებებზე მორგებული მომსახურების მიწოდება.

გთხოვთ, წინამდებარე ზოგადი წინადადების განხილვის შედეგები მაცნობოთ „საქართველოს სახალხო დამცველის შესახებ“ საქართველოს ორგანული კანონის 24-ე მუხლით დადგენილ ვადაში.

პატივისცემით,